

Lygios moterų ir vyrų galimybės pasaulyje, Europos Sąjungoje ir Lietuvoje¹

Lilija Kublickienė

Lietuvos socialinių tyrimų centro Sociologijos instituto daktarė
Lithuanian Center of Social Researches, Institute of Sociology, Doctor
A. Goštauto g. 11, LT-01108 Vilnius
El. paštas: lilija.kublickiene@gmail.com

Straipsnyje analizuojama lyčių lygybės problematika, į ją žvelgiant kaip į integralią žmogaus teisių dalį ir esminį demokratijos pagrindą. Teigiama, kad lyčių lygybės de facto įgyvendinimui nepakanka vien teisių garantų. Argumentuojama, kad lyčių lygybės įgyvendinimas yra pagrindinis demokratijos kokybės kriterijus, atspindintis visuomenės vertybių kaitą. Aptariamos socialinės lyties ir lyčių lygybės sampratos, pabrėžiant jų dinamiškumą, priklausantį nuo istorinių, politinių, kultūrinių visuomenės vystymosi sąlygų. Pažymima, kad lyčių lygybė vis dar lieka neįgyvendinta daugelyje sričių, nors plačiai pripažįstama, kad lygybės tarp moterų ir vyrų užtikrinimas yra svarbus ne tik moraliniu, bet ir socialiniu bei ekonominiu aspektu. Remiantis pasaulinio lyčių atotrūkio tyrimo duomenimis, analizuojami moterų ir vyrų padėties rodikliai keturiuose pagrindinėse srityse: sveikatos, išsilavinimo, ekonomikos ir politikos. Aptariama esama situacija pasaulyje, Europos Sąjungoje ir Lietuvoje, analizuojami 2006–2016 m. įvykę pokyčiai.

Pagrindiniai žodžiai: žmogaus teisės, socialinė lytis, lyčių lygybė, atotrūkis tarp lyčių

Lyčių lygybė kaip demokratinės visuomenės principas

Pagarba žmogaus teisėms ir jų apsauga yra kiekvienos šiuolaikinės demokratinės valstybės vidaus ir užsienio politikos prioritetas. Nuo XX a. antros pusės žmogaus teisės tapo tarptautinės teisės objektu, o ne tik atskirų valstybių vidaus teisės problema. Pagrindinis universalus žmogaus teisės reglamentuojantis dokumentas – tai Jungtinių Tautų priimta Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (1948 m.), apibrėžusi bendrą idealą, kurio turėtų siekti visos tau-

tos ir visos valstybės. Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje įtvirtintas tikėjimas pagrindinėmis žmogaus teisėmis, žmogaus, kaip asmenybės, orumu ir vertybe, lygiomis moterų ir vyrų teisėmis, joje teigiama, kad „kiekvienas turi teisę naudotis visomis šioje Deklaracijoje paskelbtomis teisėmis ir laisvėmis be jokių skirtumų, pavyzdžiui, dėl rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių ar kitokių įsitikinimų, nacionalinės ar socialinės kilmės, turtinės, gimimo ar kitokios padėties“ (2 straipsnis) ir kad „visi turi teisę į lygią apsaugą nuo visokios diskriminacijos“ (7 straipsnis). Ir nors Deklaracija yra rekomendacinio pobūdžio, ji turėjo didelį poveikį tolesnei žmogaus teisių instituto plėtojei. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos principai įtvirtinti tiek daugelio

¹ Straipsnis parengtas įgyvendinant LMT finansuojamą projektą „Demokratijos būklė ir lygios galimybės: Lietuvos gyventojų požiūris ir socialinė praktika“, sutarties Nr. GER-012/2017.

valstybių vidaus teisės aktuose, tiek privalomojo pobūdžio tarptautiniuose aktuose.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti lyčių lygybės problematiką, į ją žvelgiant kaip į integralią žmogaus teisių dalį ir esminį demokratijos pagrindą. Siekiant šio tikslo numatoma įvertinti esamą lyčių lygybės padėtį jų socialinės ekonominės ištraukties požiūriu. Šis uždavinys įgyvendinamas pateikiant duomenis, atspindinčius moterų ir vyrų padėties skirtumus Lietuvoje ir Europos Sąjungoje, kas leidžia įvertinti pasiektą pažangą bei numatyti galimas perspektyvas.

Asmenų lygybės ir lygiateisiškumo, nediskriminavimo principai, kaip žmogaus teisių įgyvendinimo garantai, šiandieną neabejotinai yra kiekvienos modernios demokratinės visuomenės pamatas ir kertinės teisinės vertybės. Lygios moterų ir vyrų teisės traktuojamos kaip integrali žmogaus teisių dalis. Todėl lyčių lygybės siekis šalia įprastų pilietinių ir politinių teisių įgauna vis didesnę reikšmę – pripažįstama, kad lyčių lygybė yra esminis demokratijos pagrindas ir lyčių lygybės skatinimas visose gyvenimo srityse yra būtina visuomenės sėkmingos plėtros sąlyga.

Europos Sąjungoje lyčių lygybės principas įtvirtintas daugelio strateginių dokumentų lygmeniu (Romos sutartis, Amsterdamo sutartis, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, Europos Sąjungos sutartis). Europos Sąjungos teisė lyčių lygybės užtikrinimui skyrė ir skiria ypatingą dėmesį – moterų ir vyrų lygių teisių bei galimybių įgyvendinimas socialiniame gyvenime yra akcentuojamas daugybėje tarptautinių sutarčių, priimtuose teisiniuose dokumentuose, Europos Sąjungos nediskriminavimo direktyvose. Pažymėtina, kad Europos Sąjungos lyčių lygių galimybių politika yra toliau pažengusi nei tarptautinė teisė šioje srityje. Veikdama pagal tarptau-

tiniuose dokumentuose įtvirtintus pamatinius principus, Europos Sąjungos teisė reglamentuoja konkrečius moterų ir vyrų lygybės principo elementus daug griežčiau ir išsamiau (Okunevičiūtė Neverauskienė ir kt., 2010).

Lietuva, kaip Europos Sąjungos narė, yra įsipareigojusi lyčių lygybės teisinius standartus perkelti į nacionalinę teisę. Asmenų lygybės ir nediskriminavimo principai Lietuvoje yra įtvirtinti aukščiausiu konstituciniu lygiu. Taip pat yra priimti du specialieji antidiskriminaciniai įstatymai, t. y. Lygių galimybių įstatymas bei Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas. Šalia to moterų ir vyrų lygybės principas ir atitinkamos nuostatos yra nuosekliai integruotos į Lietuvos teisės aktus, reglamentuojančius užimtumą ir darbą, socialinę apsaugą, švietimą ir mokslą, kultūrą ir kt. Siekiant realizuoti teisiškai įtvirtintas lyčių lygybės normas, Lietuvoje įgyvendinamos Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių programos: 2003–2004 m. buvo įgyvendinta pirmoji Valstybinė moterų ir vyrų lygių galimybių programa, 2005–2009 m. – antroji, 2010–2014 m. – trečioji ir šiuo metu įgyvendinama ketvirtoji Valstybinė moterų ir vyrų lygių galimybių 2014–2020 m. programa.

Tačiau, žvelgiant į moterų ir vyrų situaciją Lietuvoje, galima teigti, kad struktūrinės visuomenės permainos lyčių lygybės srityje vis dar nepakankamos ir legitimuotos, instituciškai palaikomos lyčių lygybės skatinimo formos neduoda teigiamo postūmio (Andrikienė, Vaičiūnienė, 2016). Daugelis tyrėjų konstatuoja, kad moterų ir vyrų lygių galimybių *de facto* situacija stipriai atsilieka nuo *de jure* deklaruojamų normų (Burri, Van Eijken, 2015; Vveinhard, Žukauskas, 2012; Kublickienė, Žvinklienė, 2013, Pivorienė, Viktoravičienė 2014; Ši-

dlauskienė, Pocevičienė, 2015 ir kt.). Lyčių lygybės įtvirtinimui trukdo nepakankamai efektyvūs lygių galimybių teisių užtikrinimo mechanizmai ir visuomenėje gajūs patriarchaliniai stereotipai (Birmontienė, 2006; Matonytė, 2010). Pabrėžiama, kad skirtingose visuomenėse situacija įvairuoja, pavyzdžiui, buvusio sovietinio bloko šalims labiau būdinga demonstruoti formalų pritarimą ES lyčių politikai ir jos mažiau orientuotos į efektyvų moterų ir vyrų lygybės įgyvendinimą (Weiner, 2009; Spehar, 2012; Mejerė, 2012).

Konceptualizuojant skirtingoms visuomenėms būdingą požiūrį į moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimą, galima skirti neoinstitucionalizmo, modernizacijos, istorinę perspektyvas (Andrikienė, Vaičiūnienė, 2016). Tačiau lyčių lygybės ir demokratijos sąsajoms daugiausia dėmesio skiria modernizacijos teorija. Anot šios teorijos atstovų (Inglehart, Baker 2000; Inglehart, Welzel, 2005), lyčių padėties skirtumai įvairiose visuomenėse turi būti siejami su demokratizacijos ir modernizacijos procesais bei vertybių kaita. Šiuo požiūriu demokratinė normų įsigalėjimas tapatinamas su visuomenės humanistiniu poslinkiu ir saviraiškos vertybių įsitvirtinimu. Todėl teigiama, kad moterų, kaip ir kitų socialinių grupių, lygiateisiškumo idėja įgauna vis didesnę paramą tose visuomenėse, kuriose vyrauja ne išlikimo, o saviraiškos vertybės. Modernizacijos teorijos požiūriu, tam, kad esamos institucinės galimybės pakeistų nusistovėjusius socialinius lyčių vaidmenis, demokratinės normos turi tapti visuomenės kolektyvinės tapatybės dalimi, o tam būtinas laikas – kuomet ilgiau šalyje veikia demokratinė sistema, tuo aukštesnis lyčių lygybės lygis (Inglehart, Welzel, 2005). Taigi, lyčių lygybės įgyvendinimas tampa pagrindiniu demokratijos kokybės kriterijumi.

Socialiai konstruojama lytis ir lyčių lygybės samprata

Socialinė tapatybė suprantama kaip asmens savivoka, susijusi su priklausymu įvairioms socialinėms grupėms (Tajfel, Turner, 1986). Žmonės turi daug socialinių tapatybių, atitinkančių išplėstinį jų grupinės narystės ratą, t. y. priklausomai nuo lyties, amžiaus, ekonominio statuso, tautybės, religijos ir kt.

Lyties pagrindu konstruojama tapatybė yra viena svarbiausių – lytis kaip visuomenės stratifikacijos pagrindas giliai įsišaknijusi ne tik kaip žmogaus asmenybės dalis, bet ir sudėtingu būdu integruota į kultūrinės normas bei institucijas. Socialinė lytis lemia skirtingas galimybes ir apribojimus, kurie grindžiami biologine lytimi, todėl jos pasekmės reiškiasi įvairiuose lygmenyse (Risman, 2004):

- individualiame lygmenyje, kuriant lyties savastį;
- socialinės sąveikos procese, nes vyrai ir moterys, užimdami vienodas struktūrines pozicijas, susiduria su skirtingais lūkesčiais;
- instituciniame lygmenyje, kai išteklių ir materialinių gėrybių paskirstymo tvarka priklauso nuo lyties.

Analizuojant lyties įtaką visuomenės stratifikacijai, tikslinga aptarti naudojamą socialiai konstruojamos lyties sampratą. Svarbu pažymėti, kad tokios gana sudėtingai skambančios sąvokos vartoseną pagrįsta poreikiu atskirti socialinę ir biologinę lytį. Individų biologinė lytis nulemta genetiškai ir iš esmės yra nekintama kategorija, o socialinė lytis įgyjama socialinėje sąveikoje ir yra veikiama socialinių normų, išsilavinimo, konteksto ir kitų veiksnių, ji nėra nei įgimta, nei pastovi (Stundžė, 2009).

Socialiniai mokslai skiria keturias teorinės socialinės lyties aiškinimo tradicijas (Risman, 2004):

- Pirmoji tradicija, atstovaujanti biosocialinei teorijai, teigia, kad lyčių vaidmenys – tai sudėtingos biologinių ir socialinių veiksmų sąveikos rezultatas. Paisant šios tradicijos, dėmesys sutelkiamas į individualius socialinių lyčių skirtumus, jų kilmę aiškinant biologinėmis (Udry, 2000) ar socialinėmis (Bem, 1993) priežastimis.
- Antroji tradicija, atsiradusi kaip reakcija į pirmąją, pagrindinį dėmesį telkia į tai, kaip socialinė struktūra (o ne biologija ar individualus išmokymas) formuoja lyčių vaidmenis bei elgseną (Epstein, 1988).
- Trečioji tradicija taip pat kritikuoja individualistinę pirmąją tradicijai būdingą požiūrį ir akcentuoja socialinę interakcijos bei reakcijos į kitų lūkesčius svarbą. Šios tradicijos šalininkai analizuoja, kaip „kuriami lytis“ (angl. *doing gender*) sudaro prielaidas atsirasti ir plisti nelygybei (West, Zimmerman, 1987).
- Pastaruoju metu, kalbant apie socialinę lytį, dažniausiai taikomos labiau integruotos priegios, kurios lytį traktuoja kaip socialiai konstruojamą visuomenės stratifikacijos sistemą (Connell 2002).

Visuomenės stratifikacija lyties pagrindu tiesiogiai siejama su socialinių lyčių padėties nelygybe. Lyčių nelygybė nėra naujas fenomenas, ištikus tūkstantmečius ji buvo būdinga praktiškai visoms visuomenėms, nors įvairavo priklausomai nuo šalies ir laikmečio. Tačiau per pastaruosius du šimtmečius daugelyje visuomenių įvykę teisiniai, kultūriniai ir socialiniai pokyčiai radikalčiai transformavo požiūrį į lyčių lygybę.

Pastaraisiais dešimtmečiais lyčių lygybė tapo visuotinai pripažintu politiniu tikslu ir siekiama, kurią palaiko daugelis pasaulio valstybių ir tarptautinių organizacijų. Vakarų pasaulyje moterų statusas nepaprastai

pagerėjo, nors esminis perversmas, reiškiantis, kad moterys ir vyrai iš tiesų tapo lygūs, dar neįvyko (Lorber, 2000). Debatai apie tai, ką reiškia lyčių lygybė, kaip kurti visuomenę, kurioje nėra lyčių dominavimo, ir kokiais būdais to galima pasiekti, tebevyksta. Pasak daugelio mokslininkų, lyčių lygybė – tai „slidi“ sąvoka, sudaryta iš dviejų dalių: „lytis“ ir „lygybė“, ir kiekviena iš tų dalių yra nevienareikšmiškai traktuojama (Lombardo et al., 2009). Lyčių lygybės samprata priklauso nuo konteksto ir nuo keliamų tikslų (Everline, Bacchi, 2005; Verloo, Lombardo, 2007), kurie nevienodai suprantami, o tai turi įtakos lyčių lygybės politikos formavimui, todėl dažnai ji yra prieštarūnigai ir netolygiai įgyvendinama.

Laisvos nuo lyčių nelygybės visuomenės vizija konceptualizuojama trimis pagrindiniais būdais, kurių kiekvienas siūlo savo politinę strategiją ir jos įgyvendinimo priemones. Lyčių lygybės gali būti siekiama pabrėžiant moterų įtraukimo į socialinį politinį gyvenimą svarbą (angl. *inclusion*), teigiant moterų skirtingumą (angl. *reversal*) arba keičiant įtvirtintas moteriškumo, vyriškumo normas ir standartus (angl. *displacement*) (Verloo, Lombardo, 2007):

1) Lyčių lygybės kaip **moterų įtraukimo** sampratai būdingas socialiai neutralus požiūris į lytis. Moterys traktuojamos, lyg jos būtų lygios su vyrais, ir siūloma jas įtraukti į esamą socialinį gyvenimą, nekritikuojant dominuojančių vyriškų normų. Remiamasi idėja, kad abi lytys turi būti traktuojamos remiantis tais pačiais principais, normomis ir standartais ir kad kiekvienam žmogui nepriklausomai nuo lyties turi būti suteiktos teisės ir galimybės, kuriomis naudojasi vyrai. Kitaip sakant, lyčių lygybė tapatinama su nediskriminavimu. Šis požiūris siejamas su liberalaus feminizmo tradicija,

jis kritikuojamas už tai, kad tiesiogiai neginčija dominuojančių patriarchalinių vertybių.

- 2) Lyčių lygybės kaip **moterų skirtingumo** koncepcija, skirtingai nuo pirmosios, teigia, kad neutralumas socialinės lyties požiūriu iš esmės atspindi dominuojančią vyrišką perspektyvą, todėl moterų ir vyrų skirtingumas turi būti pripažintas ir įvertintas. Šis požiūris kvestionuoja esamas neginčijamas vyriškas normas, kurias moterys turi arba imituoti, arba prie jų prisitaikyti. Sprendimas matomas socialinio politinio gyvenimo rekonstravime, siekiant pripažinti nehegemonines (t. y. moteriškas) socialinių lyčių tapatybes, kurios skiriasi nuo normatyvinių vyrų tapatybių. Iš šios teorinės prielaidos kildinama teigiamą poveikį turinčių priemonių (angl. *positive actions*) idėja: nustatant užimtumo, karjeros, sprendimų priėmimo kriterijus, rekomenduoja atsižvelgti į socialinių lyčių aspektus ir, esant vienodiems nuopelnams, pirmenybę teikti moterims. Šis požiūris siejamas su radikaliuoju feminizmu.
- 3) Lygybės kaip socialinių **lyčių diskurso pakeitimo** koncepcija, siejama su postmodernaus feminizmo pozicija, meta iššūkį fiksuota dichotomija grindžiamai socialinės lyties sampratai, nes tai sąlygoja kitas nelygybes. Kaip alternatyvą moterų įtraukimui ar skirtingumo pabrėžimui, ši koncepcija siūlo įvairvės politiką. Problema matoma ne vien moterų atskirtyje ar vyriškų normų dominavime, o pačiame lyties požiūriu suskirstytame pasaulyje. Siūloma peržengti fiktyvios „lygybė vs. skirtingumas“ dilemos ribas, dekonstruojant šią dilemą sukeliančius politinius diskursus. Tai socialinių lyčių diskursą revizijuojanti ir pokyčių poreikį akcentuojanti lygybės

samprata, tapusi atspirties tašku kuriant lyties aspekto integravimo strategiją (angl. *gender mainstreaming*). Lyties aspekto integravimo strategija – tai sisteminis lyties aspekto (ir lyčių lygybės principo) diegimas į visas politines veiklas, priemones ir programas bei į organizacijas ir jų kultūras (Vasiljeviene ir kt., 2012).

Lyčių lygybės samprata yra dinamiška, o jos įgyvendinimas yra ilgas procesas, priklausantis nuo istorinių, politinių, kultūrinių visuomenės vystymosi sąlygų, taip pat nuo valstybių vykdomos lyčių lygybės politikos bei taikomų priemonių (Kiaušienė, Mikalauskienė, 2015). Pateiktos moterų ir vyrų lygybės sampratos atspindi skirtingas nuosekliai besivysčiusias strategijas, kurios taikomos siekiant įgyvendinti lyčių lygybę (Black, 2008; Rees, 2002). Šiuo metu lyties aspekto integravimo strategija yra laikoma pažangiausiu lyčių lygybės užtikrinimo mechanizmu (Reingardienė, 2004), tačiau svarbu pažymėti, kad ji nepaneigia buvusių specifinių lygybės politikų ir turi būti vykdoma kartu su moterų įtraukimo bei moterų skirtingumo principus palaikančiomis priemonėmis (Vasiljeviene ir kt., 2012; Rakauskienė, Lisauskaitė, 2005).

Lyčių lygybės būklė – moterų ir vyrų padėties atotrūkis

Visuotinai pripažįstama, kad pastaruosiu metu yra pasiekta didelė pažanga mažinant lyčių skirtumus tokiose srityse kaip išsilavinimas, sveikatos apsauga, darbinis užimtumas ir kt. Vertinant ES 2010–2015 m. moterų ir vyrų lygybės strategijos įgyvendinimą, pažymima, kad šiuo metu Europoje moterys dalyvauja visose visuomenės gyvenimo srityse, nuo švietimo iki darbinio užimtumo, jos įtrauktos į politinių ir verslo sprendimų priėmimo procesus ir labiau nei bet kada

anksčiau pajėgios reikšti savo nuomonę bei kelti joms rūpimus klausimus politiniuose debatuose. Vis dėlto nepaisant šių optimistinių faktų ir to, kad lyties aspekto integravimas patvirtintas kaip pagrindinė strategija visose ES politikos srityse, realybė rodo, kad lyčių lygybė vis dar lieka neįgyvendinta daugelyje sričių, nors tebėra gajus mitas, jog „lygybė jau pasiekta“ (Crepaldi ir kt., 2015).

Šiuolaikinės lyčių lygybės būklės analizės pagrindu įvardinamos tokios pagrindinės Europos Sąjungos mastu bendros problemos (Eurobarometras, 2015):

- Moterims visose ekonomikos srityse už darbo valandą vis dar mokama vidutiniškai apie 16 proc. mažiau nei vyrams.
- Moterys ir toliau mažiau nei vyrai yra atstovaujamos vadovujančiose pozicijose, įskaitant sprendimų priėmimo funkcijas politikoje ir ekonominiame sektoriuje. Moterys Europos Sąjungoje sudaro tik 27 proc. nacionalinių parlamentų ir vyriausybių narių; 18 proc. įmonių valdybų narių ir 3 proc. įmonių aukščiausio lygio vadovų.
- Smurtas prieš moteris išlieta rimta problema – maždaug 20–25 proc. moterų Europoje bent kartą savo gyvenime yra buvusios fizinio smurto aukomis.
- Išlikę tradicinių lyčių vaidmenų stereotipai, pasireiškiantys tuo, kad moterys, lyginant su vyrais, vis dar turi neproporcingai didelę dalį naštos, susijusios su namų ruoša, vaikų, senyvų šeimos narių ir kitų išlaikytinių priežiūra.

Argumentuojant moterų ir vyrų lygių teisių siekį, visų pirma pabrėžiama socialinio teisingumo, bendražmogiškų vertybių ir žmogaus teisių svarba, siekis kurti demokratišką, stabilią, įtraukią, visiems piliečiams skirtą visuomenę. Tačiau pastaruoju metu vis aktualiau keliamas ekonominės

naudos klausimas pabrėžiant, kad lygybės tarp lyčių užtikrinimas yra svarbus ne tik moraliniu, bet ir socialiniu bei ekonominiu aspektu. Teigiama, kad lyčių nelygybė yra neefektyvi, nes brangiai atsieina ne tik pačioms moterims, bet ir vaikams bei vyrams. Dėl jos panaudojamas ne visas žmogiškasis kapitalas, mažėja gamybos mastai, žmonių gebėjimų plėtra, laisvalaikio galimybės ir visuomenės gerovė (Elson, 2002; Agenor, Canuto, 2013).

Tai, kad lyčių pariteto siekis yra ne tik socialinė ar teisinė kategorija, bet ir ekonominis iššūkis, ypač akivaizdžiai demonstruoja 2016 m. McKinsey pasaulinio instituto atliktas tyrimas „Pariteto galia: siekiant moterų lygybės Jungtinėje Karalystėje“ (Hunt ir kt., 2016). Šiame tyrime, analizuojant Jungtinės Karalystės moterų padėtį, buvo apskaičiuota, kad didesnė moterų ekonominė įtrauktis galėtų iki 2025 metų padidinti šalies BVP 150 milijardų svarų sterlingų, kas prilygtų 840 tūkst. papildomų darbo vietų. Tyrime pateikiamos rekomendacijos, kokių veiksmų reikėtų imtis siekiant pasinaudoti šiomis ekonominio augimo galimybėmis. Išskiriamos septynios pagrindinės poveikio sritys, kuriose lyčių nelygybė yra didžiausia:

1. *Padidinti moterų, užimančių vadovujančias pozicijas, dalį.* Ypač atkreipiamas dėmesys į moterų pasitraukimą / iškritimą iš vadovujančių pareigų. Siekiant paskatinti pažangą šioje srityje, siūloma: sudaryti lanksčias darbo sąlygas (kai darbo vieta ir darbo valandos gali įvairuoti); sukurti veiksmingas grįžimo į darbą programas (po motinystės atostogų); mažinti darbo užmokesčio skirtumus, užtikrinti įtraukią aplinką (mažinant stereotipines nuostatas).
2. *Padidinti moterų dalį pramonės šakose, susijusiose su gamtos, tiksliaisiais ir*

techniniais mokslais. Tai apima labiausiai produktyvias ir sparčiausiai besivystančias pramonės šakas – energetiką, inžineriją, transportą, komunikacijas ir pan. Šiuo metu moterys dominuoja mažiau produktyviuose sektoriuose ir menčiau apmokamose profesijose, susijusiose, pavyzdžiui, su rūpyba, viešuoju administravimu, laisvalaikio ir kitų paslaugų teikimu. Todėl siūloma: pritraukti daugiau merginų į gamtos ir tikslųjų mokslų studijas (mažinant nuostatas, kad tai „ne moteriškos“ sritys, kuriant patrauklius moterų vaidmenų šiose srityse modelius); mažinti šiose srityse dirbančių moterų pasitraukimą iš darbo, sudarant lanksčias darbo sąlygas, sukuriant veiksmingas grįžimo į darbą programas, užtikrinant įtraukią aplinką.

3. *Mažinti moterims tenkantį vaikų priežiūros ir kito neapmokamo darbo krūvį*. Šiuo tikslu siūloma: sukurti finansinės paramos mechanizmus, kurie užtikrintų, kad vaikų ir kitų šeimos narių priežiūros paslaugos taptų labiau finansiškai prieinamos; skatinti investicijas į priežiūros paslaugas teikiančių įmonių kūrimą; kurti priemones, užtikrinančias lygesnį priežiūros atsakomybių pasiskirstymą tarp moterų ir vyrų (skatinti vyrus eiti vaiko priežiūros atostogų arba pasirinkti lankstų darbo grafiką, siekiant suderinti priežiūros pareigas su darbu).
4. *Didinti moterų dalyvavimą versle*. Siekiant šio tikslo svarbu: sukurti daugiau galimybių moterims gauti verslo pradžia reikalingą kapitalą; pasiūlyti paramą užmezgant reikalingus kontaktus, kuriant tinklus; suteikti verslo plėtojimo įgūdžių; skatinti investicijas į tokius labiau „moteriškus“ verslo sektorius kaip rūpyba, švietimas, mokymas ir pan.
5. *Didinti moterų dalyvavimą politikoje*. Tai itin svarbu, nes platesnis moterų

atstovavimas politikoje padėtų išryškinti būtent moterims aktualias problemas. Todėl siūloma, pasitelkus žiniasklaidos priemones, politinius klausimus nagrinėti lyčių aspektu, daugiau dėmesio skirti moterų politikų reprezentacijai. Tikėtina, jog tai padidintų moterų domėjimąsi ir įsitraukimą į politinę veiklą.

6. *Mažinti smurto prieš moteris lygį*. Šios poveikio srities aktualumas grindžiamas tuo, kad šalia neigiamų fizinių ir emocinių pasekmių, kurias smurtas sukelia moterims ir vaikams, egzistuoja ir ekonominis aspektas. Smurtas prieš moteris silpnina ekonomiką, nes reikalauja papildomų išlaidų baudžiamosios teisėsaugos ir sveikatos priežiūros sistemoje, taip pat socialinių paslaugų (ypač vaikams), būsto ir civilinės teisinės pagalbos srityse. Mažinant smurtą prieš moteris siūlomas daugiaplanis prevencinis poveikis, skatinant aplinkinius imtis smurtą stabdančių veiksmų; suteikiant paramą nukentėjusioms moterims; didinant tikimybę, kad kaltininkai bus patraukti atsakomybėn. Pabrėžiama patikimų ir išsamių duomenų apie smurtą prieš moteris stoka.
7. *Mažinti lyčių stereotipus ir keisti neigiamas socialines nuostatas*. Pažymima, kad teigiamas požiūris į lyčių lygybę koreliuoja su geresniu moterų darbo apmokėjimu, žemesniu smurto prieš moteris lygiu ir didesniu nacionaliniu BVP. Siūloma imtis kryptingų veiksmų, nukreiptų į mergaičių ir moterų pasitikėjimo savimi didinimą: skatinti teigiamą moters įvaizdį reklamoje; gerinti moterų ir vyrų reprezentavimo žiniasklaidoje pusiausvyrą, ypač skiriant dėmesį didesniai moterų eksperčių matomumui. Taip pat svarbu dirbti su vyrais ir berniukais, keičiant jų nuostatas ir įtvirtinant

požiūrį, kad vyrai, padėdami moterims įgyti daugiau galimybių, kartu praplečia ir savo galimybes.

Pateiktos rekomendacijos aktualios ne tik Jungtinei Karalystei, bet ir didesniu ar mažesniu mastu tinkamos ir kitoms šalims, nes, kaip parodė Eurobarometro tyrimas (Eurobarometras, 2015), socialiniai lyčių padėties skirtumai visoje ES pasireiškia būtent įvardytose srityse. Rekomendacijų autoriai pabrėžia, kad nepakanka vien identifikuoti svarbiausias poveikio sritis, pažanga vienodos lyčių socialinės ekonominės įtraukties požiūriu turi būti nuolat stebima ir grindžiama patikimais duomenimis (Hunt ir kt., 2016).

Didelis dėmesys, skiriamas lyčių lygybės problematikai po 2015 m. (angl. *post-2015 framework*), sustiprina poreikį stebėti šio siekio įgyvendinimo pažangą, dėl to, užtikrinant informacijos prieinamumą, palyginamumą, kokybę ir aprėptį, didėja šios srities duomenų aktualumas (OECD, 2015). Patikimi lyčių lygybę nusakantys duomenys leidžia ne tik įvertinti esamą pažangą, bet ir numatyti perspektyvas ir būdus, kaip pasinaudoti galimybėmis ir sumažinti problemas.

Šiame straipsnyje mes pasiremsime Pasaulio lyčių atotrūkio ataskaitose (angl. *The Global Gender Gap Report*) pateikiamais duomenimis, kurie atspindi santykinio skirtumo tarp lyčių mastą. Moterų ir vyrų padėties atotrūkis matuojamas indeksu, apimančiu lyčių skirtumus keturiuose pagrindinėse srityse: sveikatos, švietimo, ekonomikos ir politikos.

Pasaulio lyčių atotrūkio indeksas skaičiuojamas nuo 2006 m., todėl lyginant esamus 2006–2016 m. duomenis galima matyti, kokie poslinkiai lyčių lygybės aspektu įvyko įvairiose pasaulio šalyse per pastaruosius metus. Pasaulinio lyčių ato-

trūkio 2016 m. ataskaitoje konstatuojama, kad santykinė lyčių lygybė pagal apibendrintą indeksą 2006 m. sudarė 64 proc., o 2016 m. – 68 proc.² Taigi, nors lyčių atotrūkis pasaulyje nuo 2006 m. sumažėjo, šis mažėjimas sudarė vos 4 proc. Pagal dalyvavimo ekonomikoje galimybes lyčių lygybė vidutiniškai siekia 59 proc. ir per daugiau nei dešimtmetį skirtumas sumažėjo 3 proc. Pagal išsilavinimo įgijimo galimybes lyčių atotrūkis taip pat sumažėjo ir santykinė lygybė šioje srityje siekia 95 proc. Sveikatos ir išgyvenimo rodikliai yra geriausi lyčių lygybės požiūriu – čia santykinė lygybė vidutiniškai siekia 96 proc., tačiau, palyginti su 2006 m., atotrūkis šiek tiek padidėjo. Ir nors didžiausias pagerėjimas (9 proc.) per pastarąjį dešimtmetį įvyko moterų politinio įgalinimo srityje, lyčių atotrūkis čia išlieka didžiausias – santykinė lyčių lygybė pagal dalyvavimo politikoje galimybes vidutiniškai siekia tik 23 proc. (GGGR, 2016).

Pasaulio lyčių atotrūkio tyrimas kiekvienais metais apima vis daugiau šalių: 2006 m. tyrime dalyvavo 115 šalių, o 2016 m. – 144 šalys (GGGR, 2006; GGGR, 2016). Šalys yra rikiuojamos pagal apskaičiuotą lyčių atotrūkio balą, kuris gali svyruoti nuo 1,0 (visiška lygybė) iki 0 (visiška nelygybė). Bendrą lyčių atotrūkio indeksą sudaro keturi subindeksai, apimantys jau minėtas sveikatos, švietimo, ekonomikos ir politikos sritis ir matuojami šias sritis nusakančiais indikatoriais:

- *Dalyvavimas ekonomikoje* matuojamas moterų ir vyrų skirtumais pagal darbo jėgos aktyvumo lygį, moterų ir vyrų uždirbamų pajamų santykį, darbo užmokesčio už tą patį darbą skirtumus, taip pat vertinamas moterų ir vyrų santykis tarp įstatymų leidėjų, aukšto rango pa-

² Esant visiškai lygioms galimybėms santykis turėtų būti 100 proc.

reigūnų ir vadovų bei tarp profesionalių ar techninių žinių reikalaujančių sričių darbuotojų.

- *Išsilavinimo įgijimo galimybės* matuojamos pagal moterų ir vyrų, įgijusių pradinį, vidurinį ir aukštąjį išsilavinimą, santykį, taip pat atsižvelgiama į santykinę moterų ir vyrų raštingumo lygį.
- *Sveikata ir išlikimas* vertinami pagal lyčių santykį gimimo metu (siekiant užfiksuoti „prarastų moterų“ fenomeną, paplitusį daugelyje šalių, kuriose labiausiai pageidaujami sūnūs) ir pagal sveiko gyvenimo trukmę (t. y. metų skaičius, turint gerą sveikatą, neįskaičiuojant metų, prarastus dėl smurto, ligų, nepakankamos mitybos ar kitų veiksnių).
- *Dalyvavimo politikoje galimybės* matuojamos pagal moterų ir vyrų santykį tarp ministerijų ir parlamento darbuotojų, be to, papildomai atsižvelgiama į moterų ir vyrų proporciją pagal tai, kiek metų (per pastaruosius 50 metų) darbuotojas dirbo ministro pirmininko ar prezidento kabinetuose.

Prieš pateikiant konkrečius duomenis, svarbu aptarti metodologines prieigas, kuriomis vadovaujantis konstruojamas pasaulio lyčių atotrūkio indeksas (GGGR, 2016):

- Pirmiausia, indeksas nukreiptas į skirtumą, o ne lygio matavimą, t. y. matuojami moterų ir vyrų padėties netolygumai, o ne šalies išsivystymo lygis. Pavyzdžiui, turtingos šalys visiems savo piliečiams gali pasiūlyti didesnes išsilavinimo bei sveikatos priežiūros galimybes, tačiau moterų ir vyrų prieiga prie šių galimybių gali skirtis labiau nei tose šalyse, kuriose bendras išsilavinimo ar sveikatos priežiūros lygis žemesnis. Taigi, indeksas matuoja ne šalies turimą išteklių lygį, o lygias galimybes naudotis šiais ištekliais.

- Antra, indeksas matuoja rezultatus, o ne priemones. Šalių specifiniai politiniai, teisiniai ar kultūriniai ypatumai, kurie vertinami kaip „priemonės“, nėra įtraukti į indeksą. Pavyzdžiui, konstruojant indeksą atsižvelgiama į moterų ir vyrų santykį aukštos kvalifikacijos reikalaujančiuose darbuose (rezultato rodiklis), tačiau neįtrauktas motinystės atostogų trukmės rodiklis, kuris suprantamas kaip priemonė.
- Trečia, indeksas surikiuoja šalis pagal jų pasiektą lyčių lygybę, o ne pagal moterų įgalinimą. Indeksu siekiama nustatyti, ar atotrūkis tarp moterų ir vyrų pasirinktų rodiklių atžvilgiu sumažėjo, o ne kiek moterys „laimi“ lyčių kovoje. Aukštesnis įvertinimas suteikiamas šalims, kuriose pasiekta didesnė lyčių lygybė, tačiau tais atvejais, kai pagal tam tikrus rodiklius moterys pranoksta vyrus, balų nei atimama, nei papildomai suteikiama. Taigi, šalis, kurioje mergaičių vidurinėse mokyklose daugiau nei berniukų, vertinama taip pat kaip šalis, kurioje berniukų ir mergaičių yra po lygiai.

Pereinant prie konkrečių šalių rezultatų aptarimo galima pažymėti, kad 2016 m. duomenys rodo, jog nė vienoje pasaulio šalyje lyčių lygybės nepasiekta. Mažiausi skirtumai tarp moterų ir vyrų padėties yra Skandinavijos šalyse – keturios iš penkių Skandinavijos šalių (Islandija, Norvegija, Suomija, Švedija) ir Afrikos šalis Ruanda patenka į pirmąjį penketuką. Jose santykinė lyčių lygybė ne mažesnė nei 80 proc. Geriausia padėtis lyčių lygybės srityje yra Islandijoje (87 proc.).

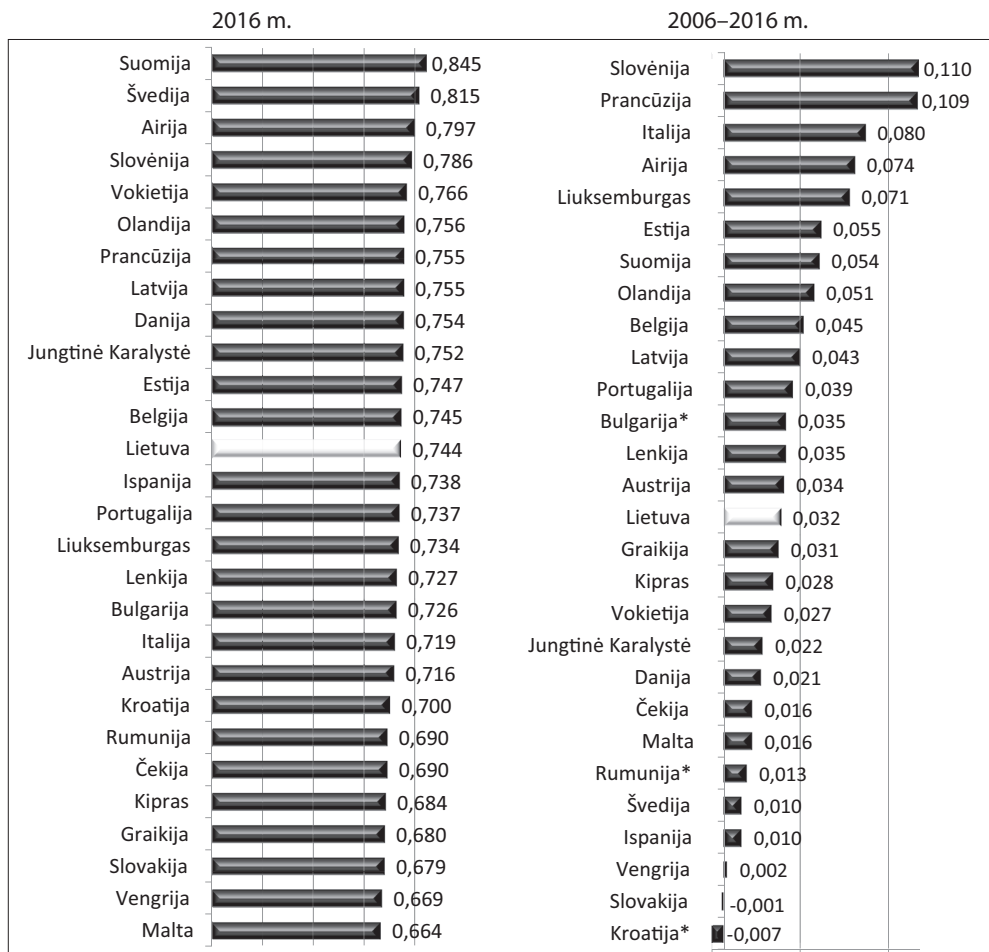
Didžiausi lyčių skirtumai būdingi tokioms šalims kaip Jemenas, Pakistanas, Sirija. Šios šalys pagal reitingą užima tris paskutines vietas tarp kitų 144 pasaulio šalių. Žemiausias reitingas, kaip ir 2006 m., suteiktas Jemenui,

kuriame moterų ir vyrų galimybių santykis 2016 m. įvertintas tik 52 proc.

Siekdami išsamiau apžvelgti padėtį Lietuvoje, toliau straipsnyje lyčių padėties netolygumus analizuosime daugiausia dėmesio skirdami Europos Sąjungos šalių kontekstui.

Lietuva pagal lyčių atotrūkio mastą 2016 m. užėmė 25 vietą pasaulyje iš 144

galimų, o 2006 m. Lietuvai buvo suteikta 21 vieta iš 115. Taigi, per daugiau nei dešimtmetį pagal užimamą vietą tarp kitų pasaulio šalių Lietuvos reitingas krito, nors absoliutūs moterų ir vyrų atotrūkio rodikliai šalyje mažėjo – bendra santykinė lyčių lygybė 2006 m. siekė 71 proc., o 2016 m. – 74 proc. Viena iš priežasčių, dėl kurių Lietuvos rangas pasauliniame reitinge

1 pav. Bendrasis lyčių atotrūkis ES šalyse* ir jo pokyčiai 2006–2016 m (santykiniai balai**)

* Dėl duomenų palyginamumo į 2006 m. ES šalių sąrašą įtrauktos ir tuo metu dar ne ES narės, t. y. Bulgarija, Rumunija ir Kroatija. Šios šalys grafike pažymėtos žvaigždute; ** Balas gali svyruoti nuo 1,0 (visiška lygybė) iki 0 (visiška nelygybė).

sumažėjo, gali būti siejama su naujų valstybių, pasižyminčių didesne lyčių lygybe, įtraukimu į tyrimo dalyvių sąrašą. Tačiau Lietuvos pozicijos šiek tiek pablogėjo ir tarp ES šalių (žr. 1 pav.).

Pagal moterų ir vyrų atotrūkį 2006 m. Lietuva buvo 12 vietoje tarp ES šalių, o 2016 m. – 13 vietoje. Taigi darytina išvada, kad Lietuvos pažanga mažinant lyčių atotrūkį yra lėtesnė nei kitų šalių.

Aptariant bendrą Europos Sąjungos šalių situaciją lyčių lygybės požiūriu, reikia pabrėžti, kad tokios šalys kaip Suomija ir Švedija nuo 2006 m. ne tik nuolat pirmauja ES, bet ir yra pasaulio šalių reitingo viršūnėje (2006 m. Švedija buvo pirmoje, o Suomija antroje vietoje ES). Blogiausia moterų padėtis Europoje yra Maltoje ir Vengrijoje.

Galima pasakyti, kad kai kuriose ES šalyse moterų ir vyrų atotrūkis per paskutinį dešimtmetį kardinaliai kito. Pavyzdžiui, Prancūzija ir Italija, kurios pagal reitingą tarp ES šalių 2006 m. buvo paskutiniame ketvirtuke, per vienuolika metų skirtumus tarp moterų ir vyrų sumažino (atitinkamai 10,9 proc. ir 8 proc.) ir 2016 m. užėmė kur kas geresnes pozicijas. Ypač dideli teigiami poslinkiai lyčių lygybės srityje įvyko Slovėnijoje – ji 2006 m. buvo 20 vietoje tarp Europos šalių, o 2016 m. persikėlė į 4 vietą.

Vertinant bendras tendencijas galima teigti, kad beveik visose Europos šalyse moterų ir vyrų atotrūkis 2006–2016 m. mažėjo, nors ir ne itin sparčiais tempais – vidutiniškai 3,4 proc. Didžiausia pažanga (apie 11 proc.) įvyko Slovėnijoje ir Prancūzijoje, tačiau keliose šalyse – Kroatijoje ir Slovakijoje, lyčių nelygybė per daugiau nei dešimt metų šiek tiek padidėjo (žr. 1 pav.).

Kadangi bendri šalių rodikliai ir reitingai integruotai atspindi lyčių padėties skirtumus keturiose pagrindinėse sveikatos, švietimo, ekonomikos ir politikos srityse, todėl toliau pateiksime duomenų

apie moterų ir vyrų lygių galimybių santykių kiekvienoje iš šių sričių.

Dalyvavimo ekonomikoje galimybės

Jau buvo minėta, kad santykinė lyčių lygybė pagal dalyvavimo ekonomikoje galimybes 2016 m. pasaulyje siekė vidutiniškai 59 proc. Pirmąją vietą tarp 144 šalių užėmė Burundis (nuo 1899 m. buvęs Vokietijos, o 1916–1962 m. – Belgijos kolonija), kuriame moterų ir vyrų lygybė ekonominio aktyvumo srityje pasiekta 86,5 proc. Kitos į pasaulio geriausiųjų penketuką patekusios šalys – tai Laosas, Bahamos, Barbadosas ir Baltarusija. Iš Europos žemynui priskiriamų šalių tik dvi patenka į pirmąjį dešimtuką valstybių, kuriose matomi mažiausi skirtumai pagal lyčių ekonominę lygybę: Norvegija yra septintoje ir Islandija devintoje vietoje pasaulyje.

Didžiausias lyčių atotrūkis pagal dalyvavimo ekonomikoje galimybes tarp pasaulio valstybių nustatytas Sirijoje (27,3 proc.), Pakistane (32 proc.) ir Saudo Arabijoje (32,8 proc.).

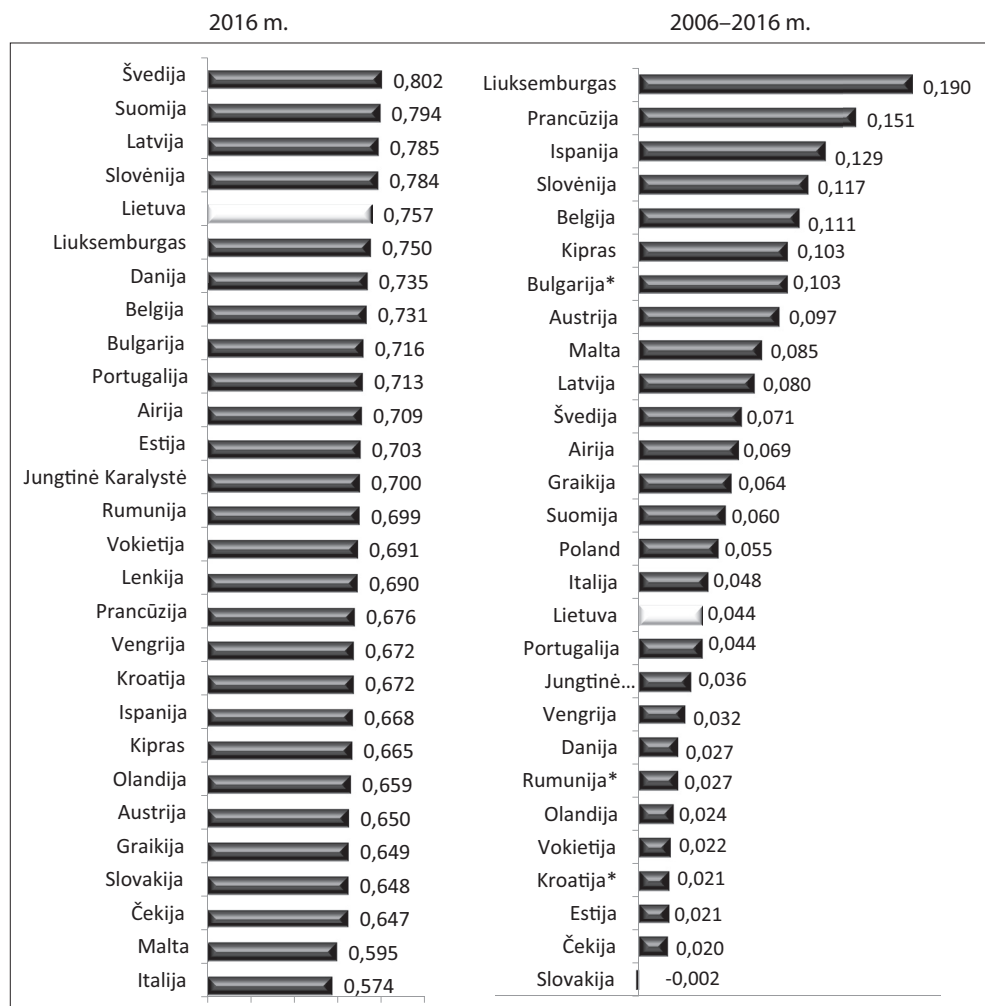
Europos Sąjungoje didžiausiu mastu ekonominė lyčių lygybė pasiekta Švedijoje ir Suomijoje, kurios tiek 2006 m., tiek 2016 m. dalijosi pirmą ir antrą vietas. Tačiau tik Švedijoje moterų ir vyrų dalyvavimo ekonomikoje santykinė lygybė viršija 80 proc.

Ekonominiu požiūriu ryškiausias atotrūkis tarp lyčių Europos Sąjungoje matomas Italijoje ir Maltoje. 2016 m. šios šalys užėmė dvi paskutines vietas tarp ES valstybių – moterų ir vyrų dalyvavimo ekonomikoje santykinė lygybė jose sudarė mažiau nei 60 proc.: 57,4 proc. Italijoje ir 59,5 proc. Maltoje. Pažymėtina, kad per pastarąjį dešimtmetį padėtis šiose šalyse reikšmingai nekito. 2006 m. žemiausi lyčių lygybės ekonominėje srityje rodikliai teko Maltai, Prancūzijai ir Italijai (GGGI, 2006).

Žvelgdami į moterų ir vyrų ekonomi-
nių galimybių pokyčius, įvykusius per
daugiau nei dešimt metų Europos Są-
jungoje, matome, kad septyniose šalyse
(Liuksemburge, Prancūzijoje, Ispanijoje,
Slovėnijoje, Belgijoje, Kipre ir Bulgarijoje)
santykinė lyčių lygybė padidėjo daugiau nei
10 proc. (žr. 2 pav.). Iš Europos Sąjungos
šalių didžiausia pažanga užtikrinant lyčių
paritetą ekonominėje veikloje per praėjusį
dešimtmetį buvo pasiekta Liuksemburge ir

Prancūzijoje. Liuksemburge nuo 2006 m.
iki 2016 m. santykinė lyčių lygybė ekono-
miniu aspektu padidėjo 19 proc., Prancūzi-
joje – 15 proc.

Tačiau kitų šalių žingsniai moterų ir
vyrų galimybių sulyginimo kryptimi buvo
lėtesni. Pavyzdžiui, Lietuvoje ekonominė
lygybė padidėjo tik 4,4 proc., panašiai kaip
ir Portugalijoje. Mažiausia pažanga įvyko
Čekijoje (2 proc.), Estijoje (2,1 proc.), Kro-
atijoje (2,1 proc.), Vokietijoje (2,2 proc.) ir

2 pav. Lyčių atotrūkis ES šalyse pagal dalyvavimo ekonomikoje galimybes
ir jo pokyčiai 2006–2016 m. (santykiniai balai)

Olandijoje (2,4 proc.), o Slovakijoje lyčių atotrūkis ekonominėje srityje nuo 2006 m. iki 2016 m., nors ir labai neženkliai, padidėjo.

Lietuva pagal lyčių lygybę ekonomikos srityje 2016 m. tarp kitų pasaulio valstybių 2016 m. užėmė 25 vietą, nors 2006 m. pagal šį rodiklį Lietuvai buvo suteikta 15 vieta pasaulyje. Lietuvos padėtis ekonominės lyčių lygybės srityje pablogėjo ir pagal jos poziciją tarp ES šalių – 2006 m. Lietuva buvo trečioje vietoje Europos Sąjungoje, o 2016 m. – penktoje vietoje (žr. 2 pav.).

Iš pateiktų duomenų matome, kad per pastarąjį dešimtmetį Lietuvos reitingas sumažėjo, tačiau, kaip jau buvo aptarta, tai nereiškia, kad padidėjo lyčių atotrūkis – santykinė moterų ir vyrų lygybė ekonomikos srityje per pastarąjį dešimtmetį šalyje augo: 2006 m. ji sudarė 71,3 proc., o 2016 m. – 75,7 proc.

Lietuvos reitingų pagal moterų ir vyrų dalyvavimo ekonomikoje galimybes sumažėjimą iš esmės lėmė nepakankamai greitai, palyginti su kitomis šalimis, lyčių skirtumų mažėjimo tempai.

Išsilavinimo įgijimo galimybės

2016 m. tyrimas parodė, kad pasaulyje lyčių lygybę pagal išsilavinimą siekia 95 proc. ir dvidešimt keturiose pasaulio šalyse iš 144 yra pasiektas visiškas lyčių paritetas. Didelė dalis visišką lyčių lygybę pasiekusių šalių yra Europos Sąjungoje, tarp jų ir Lietuva. Į šią grupę patenka ir kitų žemynų šalys, pavyzdžiui, Australija, Bahamos, Barbadosas, Kanada, Kuba, kai kurios Afrikos šalys (Botsvana, Lesotas) ir kt. (išsamiau žr. GGGR, 2016).

Didžiausi skirtumai tarp moterų ir vyrų išsilavinimo nustatyti ir atitinkamai žemiausi rangai buvo suteikti tokioms Afrikos šalims kaip Čadas, kuriame santy-

kinė lyčių lygybė siekė 61,8 proc., Beninas (71,2 proc.), Gvinėja (71,8 proc.).

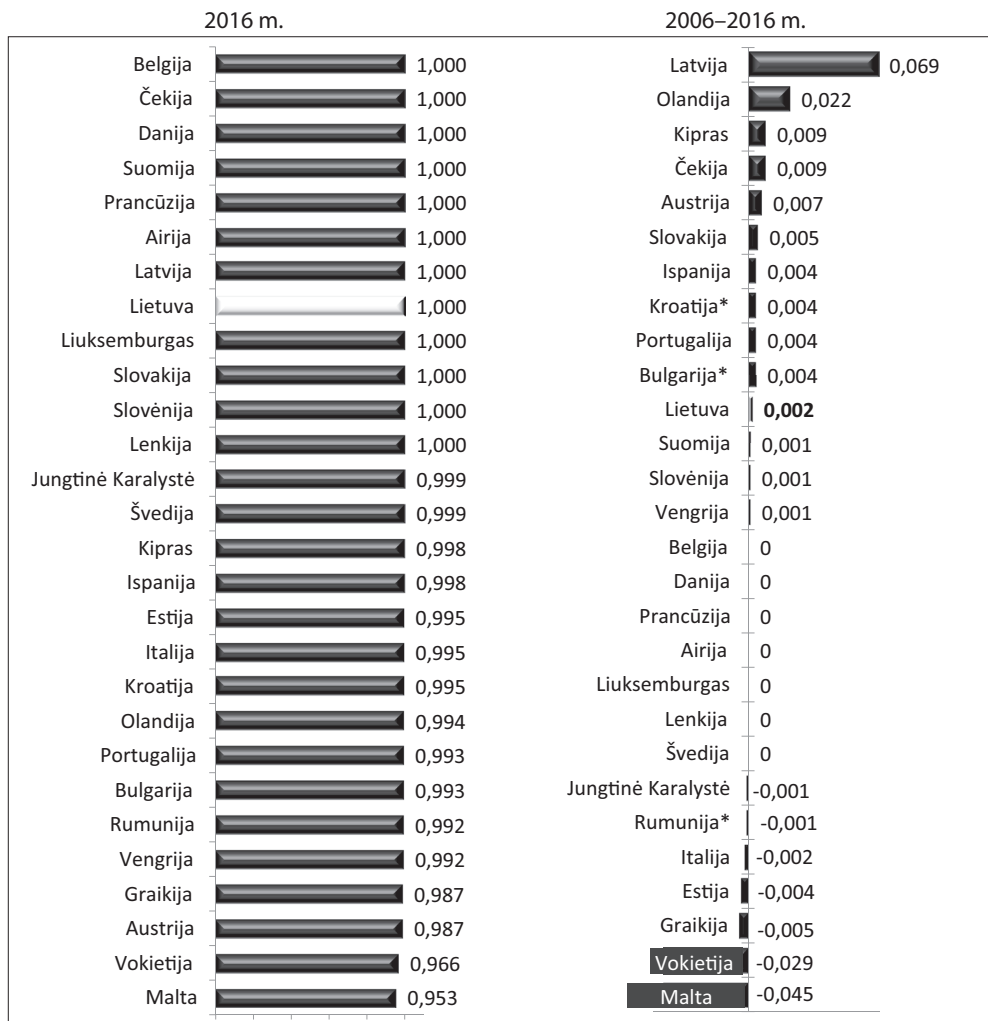
Aptariant situaciją Europos Sąjungoje, matoma, jog 2016 m. beveik visose ES šalyse santykinė lyčių lygybė išsilavinimo srityje sudarė daugiau nei 99 proc. Šio lygio nepasiekė tik keturios ES šalys: Malta, Vokietija, Austrija ir Graikija. Pažymėtina, kad Maltoje ir Vokietijoje, t. y. žemiausius lyčių lygybės rodiklius turinčiose šalyse, moterų ir vyrų lygybė išsilavinimo srityje per pastaruosius vienuolika metų akivaizdžiai sumažėjo: Maltoje – 4,5 proc., Vokietijoje – 2,9 proc. (žr. 3 pav.).

Iš viso lyčių atotrūkis išsilavinimo srityje, lyginant 2016 ir 2006 m., padidėjo septyniose Europos Sąjungos šalyse, nors svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad, išskyrus Malta ir Vokietiją, kitose šalyse įvykę neigiami poslinkiai nedideli – 0,5–0,1 proc.

Teigiami pokyčiai, t. y. moterų ir vyrų lygybės pagal išsilavinimo galimybes didėjimas, taip pat nėra dideli. Per pastaruosius vienuolika metų lyčių paritetas daugelyje šalių, jeigu ir didėjo, tai tik dešimtosiomis procento dalimis. Didžiausia pažanga įvyko Latvijoje – nuo 2006 m. atotrūkis tarp moterų ir vyrų sumažėjo net 6,9 proc. 2006 m. pagal išsilavinimo lygybę Latvija užėmė 85-ą vietą pasaulyje ir buvo paskutinėje vietoje tarp Europos šalių, o 2016 m. ji pateko tarp šalių, kurios pasiekė visišką lyčių paritetą.

Per aptariamą laikotarpį kai kuriose ES šalyse išsilavinimo lygybės srityje jokių pokyčių neįvyko. Čia svarbu pabrėžti, jog dažniausiai (5 atvejais iš 7) tai šalys, kuriose lyčių lygybė pagal išsilavinimą buvo pasiekta jau 2006 m. (Belgijoje, Danijoje, Prancūzijoje, Airijoje ir Liuksemburge) ir ją pavyko išlaikyti visą dešimtmetį.

Jau minėjome, kad 2016 m. Lietuvoje pasiekta visiška lyčių lygybė išsilavinimo srityje. 2006 m. santykinė lygybė pagal

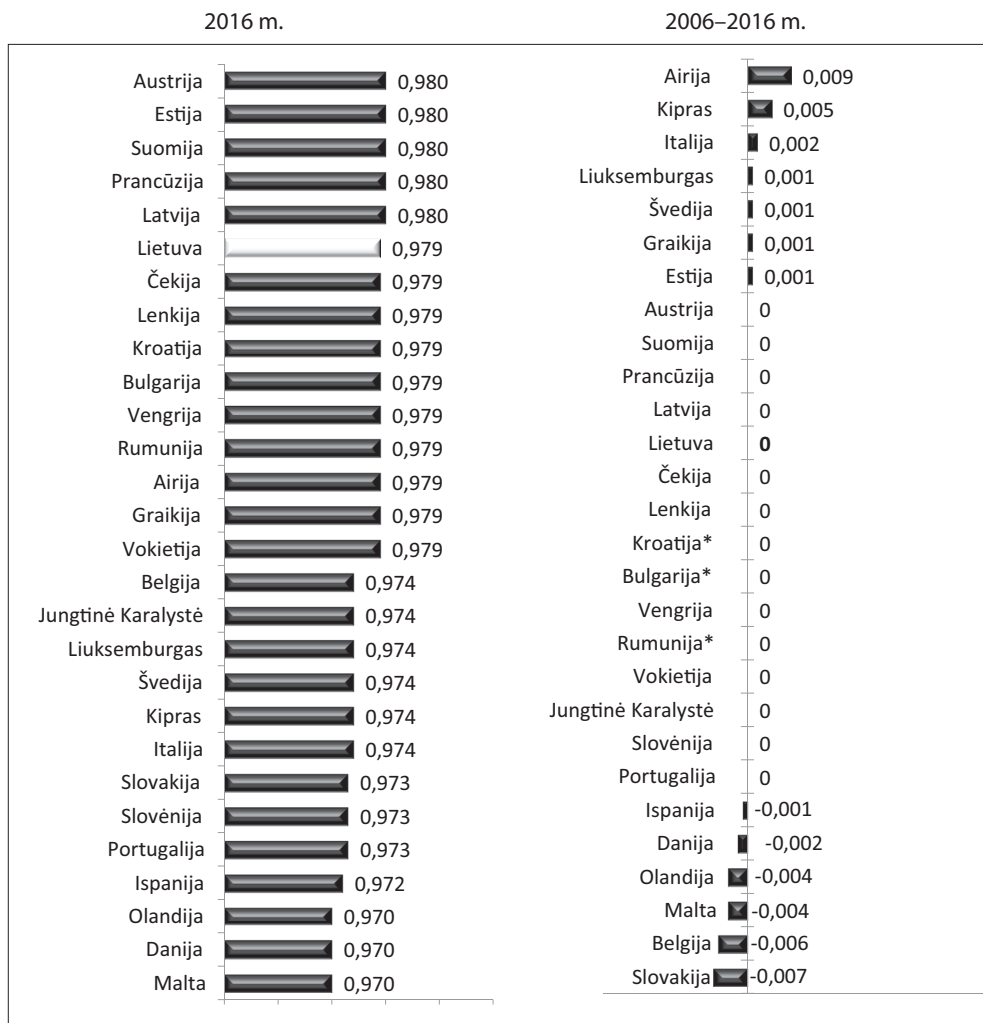
3 pav. *Lyčių atotrūkis ES šalyse pagal išsilavinimo įgijimo galimybes ir jo pokyčiai 2006–2016 m. (santykiniai balai)*

išsilavinimą Lietuvoje sudarė 99,8 proc., taigi, per vienuolika metų įvykęs pokytis, vertinamas absoliučiais skaičiais, yra nedidelis – vos 0,2 proc., tačiau to pakako paritetui tarp lyčių pasiekti. Apskritai pažymėtina, kad, esant aukštiems visų šalių rodikliams, padėtį gali nulėmti dešimtosios procento dalys.

Sveikatos ir išgyvenimo galimybės

Moterų ir vyrų galimybės sveikatos ir išgyvenimo srityje pasaulio mastu yra arčiausiai lygybės – čia 2016 m. santykinė lyčių lygybė vidutiniškai siekė 96 proc.³ Visose

³ Sveikatos ir išgyvenimo subindeksas – tai vienintelis subindeksas, pagal kurį lyčių paritetas vertinamas kaip pasiektas esant rodiklio reikšmei 0,980. Tai lemia pasirinktų indikatorius – mergaičių ir berniukų santykio gimimo metu ir santykinės tikėtinos moterų ir vyrų sveiko gyvenimo trukmės specifika.

4 pav. *Lyčių atotrūkis ES šalyse pagal sveikatos ir išgyvenimo galimybes ir jo pokyčiai 2006–2016 m. (santykiniai balai)*

2016 m. tyrime dalyvavusiose 144 šalyse santykinė lyčių lygybė sveikatos srityje buvo didesnė nei 90 proc. Trisdešimt aštuoniuose pasaulio šalyse pasiekta visiška lyčių lygybė sveikatos ir išgyvenimo srityje. Tarp šių šalių tik penkios atstovauja Europos žemynui ir visos jos priklauso ES – tai Austrija, Suomija, Prancūzija, Estija ir Latvija. Tarp šalių, patekusių į geriausiųjų grupę, pasiekusių lyčių paritetą sveikatos ir išgyvenimo srityje – įvairių žemynų atstovai,

pavyzdžiui galima paminėti Braziliją, Jamaiką, Kazachstaną, Šri Lanką, Tailandą, Pietų Afrikos Respubliką ir kt. (išsamiau žr. GGGI, 2016). Čia svarbu prisiminti, kad pagal metodologiją indeksas matuoja moterų ir vyrų padėties netolygumus, o ne šalies išsivystymo lygį.

Žemiausi pasaulio šalių reitingai sveikatos ir išgyvenimo aspektu teko Kinijai (91,9 proc.), Armėnijai (93,9 proc.) ir Indijai (94,2 proc.).

Europos Sąjungoje santykinė lyčių lygybė sveikatos srityje 2016 m. vidutiniškai sudarė 97,6 proc., taigi ES rodikliai viršijo pasaulio vidurkį (96 proc.). Europos Sąjungoje šalia 5 šalių, kuriose sveikatos ir išgyvenimo požiūriu pasiekta lyčių lygybė, dar 10 šalių nuo maksimalaus rodiklio atsilieka viso labo tik viena dešimtąja dalimi (žr. 4 pav.).

Pagal sveikatos ir išgyvenimo rodiklius ES didžiausias lyčių atotrūkis buvo Maltoje, Danijoje ir Olandijoje – santykinė lyčių lygybė čia sudarė 97 proc. Lyginant 2016 m. ir 2006 m., skirtumai tarp moterų ir vyrų šiose šalyse didėjo. Tačiau ryškiausi neigiami poslinkiai per pastarąjį dešimtmetį įvyko Belgijoje (-0,6 proc.) ir Slovakijoje (-0,7 proc.).

Kita vertus, keliose Europos Sąjungos šalyse, būtent Airijoje ir Kipre, lygybės sveikatos ir išgyvenimo srityje rodikliai 2006–2016 m. gerėjo. 2006 m. Airija ir Kipras užėmė dvi paskutines vietas tarp kitų Europos Sąjungos šalių, tačiau per dešimtmetį lyčių atotrūkis Airijoje sumažėjo 0,9 proc., o Kipre – 0,5 proc.

Svarbu paminėti, kad daugumoje Europos Sąjungos šalių – penkiolikoje iš dvidešimt aštuonių – jokių pokyčių nuo 2006 iki 2016 metų neįvyko. Lietuva taip pat patenka į būrį šalių, kuriose lyčių padėtis sveikatos ir išgyvenimo srityse per pastarąjį dešimtmetį išliko nepakitusi. Keturios ES šalys (Suomija, Latvija, Austrija ir Prancūzija) lyčių paritetą sveikatos ir išgyvenimo srityje buvo pasiekusios jau 2006 m. ir jį išlaikė 2016 m.

Lietuva pagal lyčių lygybę sveikatos srityje, kaip ir dar devynios ES šalys, tik 0,1 proc. atsilieka nuo pačių geriausiųjų. Tačiau bendrame pasaulio reitinge jai tenka 40 vieta. Tarp Europos šalių Lietuva patenka į antrą vietą užėmusių šalių dešimtuką.

Dalyvavimo politikoje galimybės

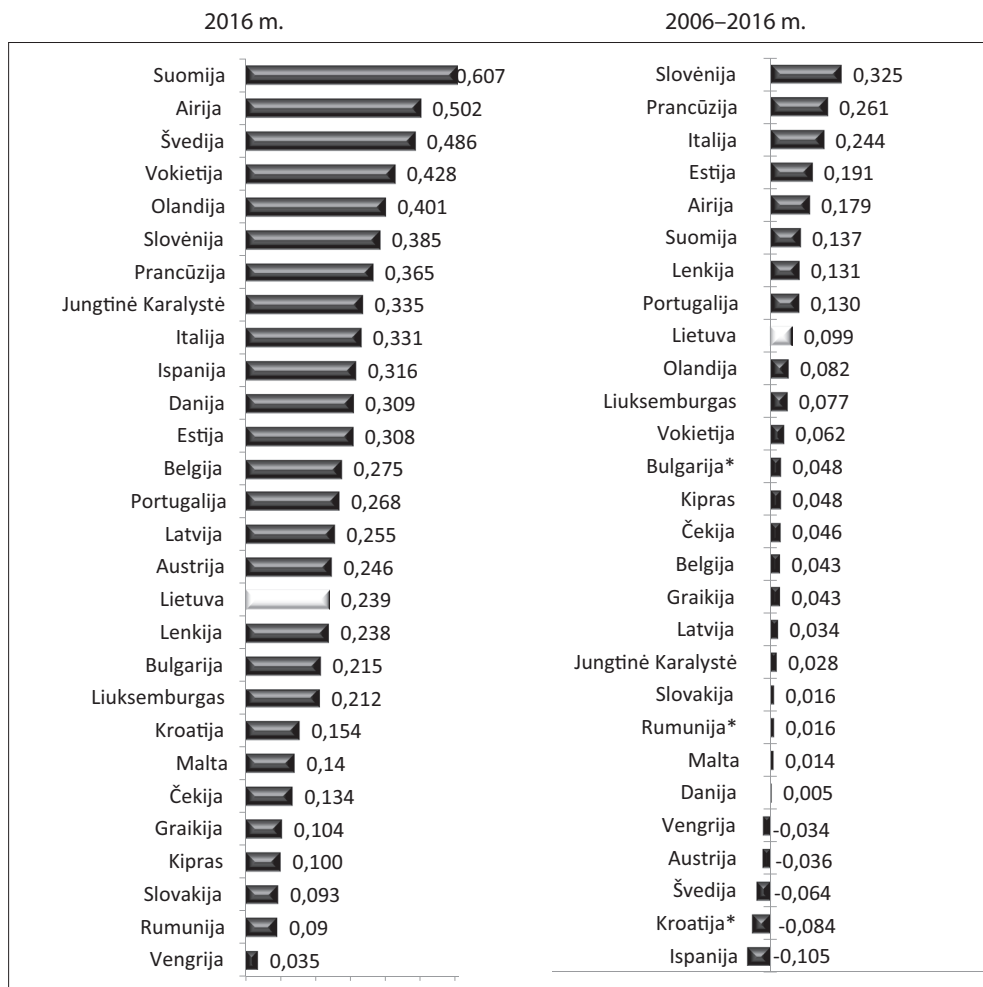
Moterų ir vyrų dalyvavimas politiniame gyvenime – tai didžiausią lyčių atotrūkį lemianti sritis. Jau minėjome, kad 2016 m. santykinė lyčių lygybė pagal dalyvavimo politikoje galimybes vidutiniškai pasaulyje siekė tik 23 proc.

Aukščiausi moterų politinio įgalinimo rangai pasauliniu mastu teko Islandijai (71,9 proc.), Suomijai (60,7 proc.) ir Norvegijai (57,6 proc.), o blogiausia padėtis – Pietvakarių ir Pietryčių Azijoje. Žemiausias vietas pagal suteiktus rangus tarp 144 pasaulio šalių dalijasi tokios valstybės kaip Kataras (1,3 proc.), Libanas (2,1 proc.), Omanas (2,1 proc.) ir Brunėjus (2,1 proc.), taip pat Kuveitas (2,2 proc.) ir Jemenas (2,6 proc.).

ES mastu santykinė lyčių lygybė pagal dalyvavimo politikoje galimybes vidutiniškai sudaro 27 proc., t. y. 4 proc. daugiau nei pasaulio vidurkis. Europos Sąjungos valstybės pagal moterų politinį įgalinimą pirmauja pasaulyje visą pastarąjį dešimtmetį. 2006 m. į pirmąjį pagal rangą penketuką pateko Švedija (1 vieta), Suomija (3 vieta) ir Ispanija (5 vieta), o 2016 m. – Suomija (2 vieta) ir Airija (5 vieta).

2016 m. geriausios moterų politinio dalyvavimo galimybės Europos Sąjungoje buvo sudarytos Suomijoje, kurioje santykinė moterų ir vyrų lygybė sudarė 60,7 proc. Mažiausia politinė galia (kai lyčių lygybė pasiekta mažiau nei 10 proc.) ES suteikta Slovakijos (9,3 proc.), Rumunijos (9 proc.) ir Vengrijos (3,5 proc.) moterims. Pažymėtina, kad Vengrija pagal moterų dalyvavimo politikoje galimybes yra septinta nuo pabaigos tarp 144 pasaulio šalių ir eina iš karto po jau minėtų Pietvakarių ir Pietryčių Azijos šalių.

Dar dešimties Europos Sąjungos šalių politinio įgalinimo rodikliai nesiekia pasau-

5 pav. Lyčių atotrūkis ES šalyse pagal dalyvavimo politikoje galimybes ir jo pokyčiai 2006–2016 m. (santykiniai balai)

linio vidurkio (t. y. 23 proc.). Lietuva kartu su Lenkija vos peržengia šią ribą.

Apskritai, per nagrinėjamą 2006–2016 m. laikotarpį daugumoje Europos Sąjungos šalių moterys įgavo didesnę politinę galią. Ypač ryškūs teigiami poslinkiai šioje srityje įvyko Slovėnijoje, Prancūzijoje ir Italijoje, kuriose santykinė lyčių lygybė politikoje padidėjo atitinkamai 32,5 proc., 26,1 proc. ir 24,4 proc. (žr. 5 pav.).

Tačiau penkiose ES valstybėse (Ispanijoje, Kroatijoje, Švedijoje, Austrijoje ir Vengrijoje) lyčių atotrūkis politikos srityje 2006–2016 m. didėjo. Didžiausi neigiami poslinkiai įvyko Ispanijoje (-10,5 proc.), Kroatijoje (-8,4 proc.) ir Švedijoje (-6,4 proc.).

Lietuva, 2016 m. duomenimis, buvo 43-ioje vietoje pasaulyje (2006 m. 39 vietoje) ir jos politinės lyčių lygybės rodikliai

buvo artimi pasaulio vidurkiui, t. y. moterų galimybės dalyvauti politikoje siekė 23,9 proc. iš galimų 100 proc. Tarp ES šalių Lietuva 2016 m. užėmė 17 vietą, ir nors nuo 2006 m. Lietuvos moterų ir vyrų atotrūkis politinėje srityje sumažėjo 9,9 proc., šalies padėtis tarp kitų Europos valstybių pablogėjo (2006 m. Lietuva užėmė 14 vietą ES), nes, kaip ir ekonominio lyčių atotrūkio mažėjimo atveju, kitose šalyse pažanga mažinant skirtumus tarp moterų ir vyrų politinių galimybių yra spartesnė nei Lietuvoje.

Apibendrinimas

Asmenų lygiateisiškumo ir lygybės principai, kaip žmogaus teisių įgyvendinimo garantai, neabejotinai yra kiekvienos modernios demokratinės visuomenės pamatas ir kertinės teisinės vertybės. Tačiau pripažįstama, kad moterų ir vyrų lygybė *de facto* stipriai atsilieka nuo *de jure* deklaruojamų normų. Lyčių padėties skirtumai įvairiose visuomenėse gali būti siejami su demokratijos kokybe, kuri reiškia vertybių kaitą – kai demokratinės normos tampa visuomenės kolektyvinės tapatybės dalimi.

Tiek socialinės lyties, tiek lyčių lygybės sampratos yra dinamiškos, jos kinta priklausomai nuo istorinių, politinių, kultūrinių visuomenės vystymosi sąlygų. Todėl kinta ir nuosekliai vystosi įgyvendinamos lyčių lygybės politinės strategijos bei taikomos priemonės. Šiuo metu lyties aspekto integravimo strategija yra laikoma pažangiausių lyčių lygybės užtikrinimo mechanizmu, įtraukiančiu lyčių lygybės perspektyvą į visas visuomenės politikos sritis ir visus lygmenis. Didelis dėmesys, skiriamas lyčių lygybės problematikai, sustiprina poreikį stebėti šio siekio įgyvendinimo pažangą, dėl to, užtikrinant informacijos prieinamumą, palyginamumą, kokybę ir aprėptį, didėja

šios srities duomenų aktualumas. Patikimi lyčių lygybę nusakantys duomenys leidžia ne tik įvertinti esamą pažangą, bet ir numatyti perspektyvas ir būdus, kaip pasinaudoti galimybėmis ir sumažinti problemas.

Todėl pažanga vienodos lyčių socialinės ekonominės įtraukties požiūriu turi būti nuolat stebima ir grindžiama duomenimis, leidžiančiais įvertinti esamą padėtį. Tuo tikslu naudingas Pasaulio lyčių atotrūkio tyrimas, kuris moterų ir vyrų padėties skirtumus matuoja indeksu, apimančiu keturias pagrindines sritis: sveikatos, švietimo, ekonomikos ir politikos.

Remiantis pasaulinio lyčių atotrūkio tyrimo duomenimis galima teigti, kad nė vienoje pasaulio šalyje lyčių lygybė nėra pasiekta. Tačiau padėtis skirtingose srityse įvairuoja:

- sveikatos ir išgyvenimo rodikliai yra geriausi lyčių lygybės požiūriu – čia santykinė lygybė vidutiniškai siekia 96 proc. Trisdešimt aštuoniose pasaulio šalyse pasiekta visiška lyčių lygybė. Tačiau, palyginti su 2006–2016 m., atotrūkis šioje srityje siek tiek padidėjo;
- pagal išsilavinimo įgijimo galimybes lyčių atotrūkis 2006–2016 m. pasaulyje mažėjo ir santykinė lygybė šioje srityje siekė 95 proc. Dvidešimt keturiose pasaulio šalyse yra pasiektas visiškas lyčių paritetas;
- pagal dalyvavimo ekonomikoje galimybes santykinė lyčių lygybė 2016 m. pasaulyje vidutiniškai siekė 59 proc. ir per dešimtmetį skirtumas sumažėjo 3 proc.;
- politinio įgalinimo srityje pastarąjį dešimtmetį įvyko didžiausias pagerėjimas, vis dėlto lyčių atotrūkis čia išlieka didžiausias – santykinė lyčių lygybė pagal dalyvavimo politikoje galimybes 2016 m. vidutiniškai pasaulyje siekė tik 23 proc.

Aptariant situaciją Lietuvoje pažymėtina, kad pagal lyčių atotrūkio mastą 2016 m. Lietuva užėmė 25 vietą pasaulyje ir 13 vietą Europos Sąjungoje, o 2006 m. Lietuvai buvo suteikta 21 vieta pasaulyje ir 12 vieta tarp ES šalių. Taigi, per daugiau nei dešimt metų Lietuvos reitingai kritę, nors bendras absoliutus moterų ir vyrų atotrūkio rodiklis sumažėjo nuo 70,8 proc. 2006 m. iki 74,4 proc. 2016 m. Todėl darytina išvada, kad Lietuvos pažanga mažinant lyčių atotrūkį yra lėtesnė nei kitose šalyse.

Per pastaruosius 11 metų (2006–2016 m.) Lietuvos moterų ir vyrų padėties pokyčiai

skirtingose srityse gali būti apibendrinti tokiu būdu:

- moterų ir vyrų atotrūkis ekonomikos srityje sumažėjo 4,4 proc., nuo 71,3 proc. 2006 m. iki 75,7 proc. 2016 m.;
- moterų ir vyrų atotrūkis politinėje srityje sumažėjo 9,9 proc., nuo 14,0 proc. 2006 m. iki 23,9 proc. 2016 m.;
- moterų ir vyrų atotrūkis pagal išsilavinimą sumažėjo 0,02 proc. ir 2016 m. šioje srityje buvo pasiektas lyčių paritetas;
- lyčių padėtis sveikatos ir išgyvenimo srityse išliko nepakitusi nuo 2006 m. ir sudarė 97,9 proc. (maksimalus lyčių lygumą reiškiantis dydis sudaro 98 proc.).

LITERATŪRA

AGENOR, Pierre-Richard; CANUTO, Otaviano (2013). *Gender Equality and Economic Growth in Brazil*. Economic. Premise note. World Bank [žiūrėta 2017 m. balandžio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://siteresources.worldbank.org/EXTPREMNET/Resources/EP109.pdf>>.

ANDRIKIENĖ, Laima; VAIČIŪNIENĖ, Rūta (2016). Lyčių nelygė Lietuvoje: analizė ir vertinimas remiantis Lyčių lygybės indeksu 2015 (EIGE). *Kultūra ir visuomenė. Socialinių tyrimų žurnalas*, nr. 7 (1), p. 33–52.

BEM, Sandra (1993). *The lenses of gender*. New Haven, CT: Yale University Press. 244 p. ISBN 9780300056761.

BIRMONTIENĖ, Toma (2006). Moterų teisių raida Lietuvoje: konstitucinis pripažinimas, politinio lygiateisiškumo siekis. *Jurisprudencija*, nr. 12, p. 34–40.

BLACK, Erin (2008). *EU Equality Commitments and Shifting Meanings of Gender Equality*, p. 1–18. ECSA–Canada Biennial Conference, Edmonton, 25–27 September [žiūrėta 2017 m. balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ecsa-c.ca/biennial2008/Conference%20Program_files/Black-1.pdf>.

BURRI, Susanne; VAN EIJKEN, Hanneke (2015). *Gender Equality Law in 33 European Countries: How are EU rules transposed into national law in 2014?* Luxembourg: Publications Office of the EU. 295 p. ISBN 978-92-79-45842-2.

CONNELL, Raewyn (2002). *Gender: Short intro-*

ductions. Malden, UK, Cambridge: Polity Press. 173 p. ISBN-0-7456-2716-1.

CREPALDI, Chiara; LOI, Daniela; PESCE, Flavia; SAMEK, Manuela (2015). *Evaluation of the strengths and weaknesses of the strategy for equality between women and men 2010–2015*. Luxembourg: Publications Office of the EU [žiūrėta 2017 m. balandžio 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/documents/151120_strategy_evaluation_en.pdf>.

ELSON, Diane (2002). Integrating gender into Government Budgets within a Context of Economic Reform. In *Gender Budgets Make Cents: Understanding Gender Responsive Budgets*. Eds. Debbie Budlender, Diane Elson, Guy Hewitt and Tanni Mukhopadhyay. London: Commonwealth Secretariat, p. 23–47. ISBN 0-85092-696-3.

EPSTEIN, Cynthia (1988). *Deceptive distinctions: Sex, gender, and the social order*. New Haven, CT: Yale University Press. 300 p. ISBN 9780300046946.

EUROBAROMETRAS (2015). *Gender equality. Report. Special Eurobarometer 428*. EU [žiūrėta 2017 m. balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/documents/eurobarometer_report_2015_en.pdf>.

EVERLINE, Joan; BACCHI, Carol (2005). What are we mainstreaming when we mainstream gender? *International Feminist Journal of Politics*, vol. 7(4), p. 496–512.

GGGR – *The Global Gender Gap Report* (2016). World Economic Forum [žiūrėta 2017 m. kovo 21 d.].

Prieiga per internetą: <<http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/>>

GGGR – *The Global Gender Gap Report* (2006). World Economic Forum [žiūrėta 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2006.pdf>.

HUNT, Vivian; DOBBS, Richard; GIBBS, Emma; MADGAVKAR, Anu; WOETZEL, Jonathan; ARORA, Smriti; HONG, Wan; KRISHNAN, Mekala (2016). *The power of parity: advancing women's equality in the United Kingdom*. McKinsey & Company [žiūrėta 2017 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.mckinsey.com/global-themes/women-matter/the-power-of-parity-advancing-womens-equality-in-the-united-kingdom>>.

INGLEHART, Ronald; BAKER, Wayne (2000). Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values. *American Sociological Review*, vol. 65(1), p. 19–51.

INGLEHART, Ronald; WELZEL, Christian (2005). *Modernization, Cultural Change, and Democracy. The Human Development Sequence*. New York: Cambridge University Press. 333 p. ISBN 978-0-521-60971-5.

KIAUŠIENĖ, Ilona; MIKALAIUSKIENĖ, Asta (2015). Ekonominiai ir socialiniai skirtumai tarp gyventojų: lyčių lygybės aspektas. Iš *Darnaus vystymosi problemos ir jų sprendimai Lietuvoje*. VU, Aleksandro Stulginskio universitetas, p. 106–120. ISBN 978-609-449-091-0 [žiūrėta 2017 m. balandžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.knf.vu.lt/dokumentai/failai/soctyri/Monografija_Darnaus_vystymosi_problemos_ir_ju_sprendimai_Lietuvoje.pdf>.

KUBLICKIENĖ, Lilija; ŽVINKLIENĖ, Alina (2013). Demokratizacijos procesai ES – lyčių lygybės suvokimas. *Filosofija. Sociologija*, t. 24(2), p. 53–61.

LOMBARDO, Emanuela; MEIER, Petra; VERLOO, Mieke, eds. (2009). *The discursive politics of gender equality: Stretching, bending and policymaking*. London and New York: Routledge. 240 p. ISBN 978-0-415-46935-7.

LORBER, Judith (2000). Using Gender to Undo Gender: A Feminist Degendering Movement. *Feminist Theory*, vol. 1(1), p. 79–95.

MATONYTĖ, Irmira (2010). Lietuvos Respublikos Seimo narės: kas ir kaip vyksta keičiantis politinio atstovavimo tradicijoms ir organizacinėms struktūroms? *Lyčių studijos ir tyrimai*, nr. 8, p. 8–19.

MĖJERĖ, Oksana (2012). Does Gender Matter in Governance? Gender Quotas as a Good Policy Tool: Practice and Failures in Lithuania. *Socialiniai tyrimai*, nr. 2 (27), p. 46–61.

OECD – The Organisation for Economic Co-operation and Development (2015). *OECD and post-2015 reflections*. Gender equality and women's rights in the post-2015 agenda: A foundation for sustainable development [žiūrėta 2017 m. balandžio 7 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.oecd.org/dac/gender-development/POST-2015%20Gender.pdf>>.

OKUNEVIČIŪTĖ NEVERAUSKIENĖ, Laima; MOSKVINA, Julija; GRUŽEVSKIS, Boguslavas (2010). *Socialinis pranešimas apie diskriminacijos apraiškas Lietuvoje*. Vilnius: Eugrimas. 150 p. ISBN 978-609-437-084-7.

PIVORIENĖ, Jolanta; VIKTORAVIČIENĖ, Roberta (2014). Socialinių darbuotojų požiūris į socialinį darbą su socialinės rizikos šeima lyčių lygybės aspektu. *Socialinis darbas*, nr. 13(2), p. 192–203.

RAKAUSKIENĖ, Ona; LISAUSKAITĖ, Vaida (2005). Lyčių lygių galimybių modelis Švedijos ekonomikoje: gairės Lietuvai. *Viešojo politika ir administravimas*, nr. 12, p. 46–68.

REES, Teresa (2002). The Politics of 'Mainstreaming' Gender Equality. In *The Changing Politics of Gender Equality*. Eds. Esther Breitenbach, Alice Brown, Fiona Mackay, Janette Webb, p. 45–69. ISBN 978-0-230-52257-2.

REINGARDIENĖ, Jolanta (2004). *Lyčių lygybės strategija ir užimtumo politika Europos Sąjungoje*. 90 p. ISBN 9955-12-025-8.

RISMAN, Barbara (2004). Gender As a Social Structure: Theory Wrestling with Activism. *Gender & Society*, vol. 18(4), p. 429–450.

SPEHAR, Andrea (2012). This Far, but No Further? Benefits and Limitations of EU Gender Equality Policy Making in the Western Balkans. *East European Politics and Societies*, vol. 26 (2), p. 362–379.

STUNDŽE, Lijana (2009). Komunikacija ir žiniasklaida. Lytis ir organizacija: komunikacinis aspektas. *Informacijos mokslai*, t. 49, p. 99–117.

ŠIDLAUSKIENĖ, Virginija; POCEVIČIENĖ, Rasa (2015). *Moterų ir vyrų padėties skirtumų mažinimas ekonominių sprendimų priėmimo Lietuvoje*: Projekto ataskaita [žiūrėta 2017 m. balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://progress.lygus.lt/wp-content/uploads/2014/04/Tyrimo-ataskaita_vie%C5%A1inimui.pdf>.

TAJFEL, Henri; TURNER, John (1986). The social identity theory of intergroup behavior. In *Psychology of Intergroup Relations* (eds. Stephen Worchel, William Austin). Chicago: Nelson-Hall, p. 7–24. ISBN 0830410759.

UDRY, Richard (2000). Biological limits of

gender construction. *American Sociological Review*, vol. 65(3), p. 443–457.

VASILJEVIENĖ, Nijolė; JURČIUKONYTĖ, Agnė; SKABURSKIENĖ, Nora; STUMBRYŠ, Eugenijus; PURVANECKIENĖ, Giedrė (2012). Institucinio vertinimo tobulinimas moterų ir vyrų lygių galimybių įtvirtinimo požiūriu ir jų diegimas į institucijų vertinimo metodikas. Iš *Lyčių lygybės skatinimas moksle*. Vilnius: BASNET Forumas, p. 82–194. ISBN 978-609-95455-0-9.

VERLOO, Mieke; LOMBARDO, Emanuela (2007). Contested Gender Equality and Policy Variety in Europe: Introducing a Critical Frame Analysis Approach, p. 21–49. In *Multiple Meanings of Gender*

Equality in Europe. A Critical Frame Analysis of Gender Policies in Europe (ed. Mieke Verloo). Budapest: CEU Press. 309 p. ISBN 978-963-9776-08-1.

VVEINHARD, Jolita; ŽUKAUSKAS, Pranas (2012). *Mobingas darbuotojų santykiuose: Individas. Organizacija. Sociumas*. Kaunas: VDU leidykla. 455 p. ISBN 9789955128472.

WEINER, Elaine (2009). Dirigism and Déjà Vu Logic: The Gender Politics and Perils of EU Enlargement. *European Journal of Women's Studies*, vol. 16(3), p. 211–228.

WEST, Candace; ZIMMERMAN, Don (1987). Doing gender. *Gender and Society*, vol. 1(2), p. 125–151.

GENDER EQUALITY IN THE WORLD, THE EUROPEAN UNION AND LITHUANIA

Lilija Kublickienė

S u m m a r y

This article discusses the issue of gender equality as being an integral part of human rights and the fundamental basis of democracy. It is argued that the existence of legal guarantors is not a sufficient factor for the implementation of de facto gender equality. It is considered that the implementation of gender equality is a basic criterion of the quality of democracy and reflects a certain change of values within a society. This article deals with the concepts of gender and gender equality, emphasizing their dynamism depending on the historical, political, cultural and social context, stressing that gender equality is still not implemented in many areas,

although it is widely recognized that gender parity is important – not only in moral but also in social and economic terms.

On the basis of report data from the Global Gender Gap, this article analyzes the indicators that disclose the differences of women and men statuses across four key areas: health, education, economy and politics. It investigates the current situation of gender equality on a global scale, the European Union and Lithuania, observing the changes that have taken place over the last decade (2006–2016).

Keywords: human rights, gender, gender equality, gender gap, social integration, social exclusion.

Įteikta 2017 m. gegužės 9 d.